CLARISSIMUM AETERNAE FAMAE GLORIAEQUE TROPHOEUM.

SIVE

DE LAUDIBUS

CLEMENTIS XII.

PONTIFICIS OPT. MAX.

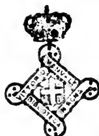
ORATIO

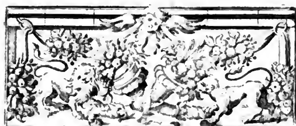
HABITA NEAPOLI

In Augusto Sanctae Clarae Templo
VII. Kalendas Apriles.

IN FUNERE EJUSDEM PONTIFICIS

A BERNARDO CANGIANO
SACR. THEOL. DOCTORE, ET MAGISTRO,
ET S. METROPOLIT. ECCLESIAE
NEAPOL. CANONICO.

NEAPOLI
Ex Typographia Januarii, & Vincentii Mutio.
M. DCC. XXXX.

SUPERIORUM PERMISSU.

EMINENTISS., ET REVERENDISS.

PRINCIPI
NEREO
CARDINALI CORSINO.

BERNARDUS CANGIANUS.

ON ſatis conſultum videri poſſet aeternae Famae CLEMENTIS XII. OPTIMI Patrui tui, CARDINALIS AMPLIS-

SIME, si qui ejus memoriae honores habiti sunt, ii in celebrando tantum funere, curandoque sepulcro versarentur. Haec enim quum fluxa admodum sint, & cito peritura, neque diu manent, neque in longum ad Posteritatis memoriam pertinent: At si quae CLEMENS praeclare in vita gessit, superstiti aetati commendentur, is certe honos habendus unice firmus, atque immortalis. Quod quum ipse omnino perspicerem, ne tam OPTIMI PONTIFICIS laudes, quas in Augusto S. Clarae Templo recitavi, offusae fugacium annorum tenebris in oblivionem venirent, constitui, ut publicam lucem viderent, teque potissimum Auspice,

atque

atque Patrono *ederentur : Quandoquidem haec uni Tibi maximo jure debebantur , qui non modo* CLEMENTEM *proximo gradu contingis , ſed mira etiam tibi fuit cum ejus virtutibus affinitas , atque conjunctio ; qui certe quam ſapiens ubique audis , quam beneficus , quam excelſus , quam denique de omnibus ,* Roma *praeſertim meritiſſimus ! Haec namque tibi via , uti monebat olim Socrates apud Tullium , cum* Patruo *tuo ad gloriam proxima , ac veluti compendiaria fuit , ita ſemper agere , ut quales haberi voluiſtis , tales eſſetis . Illud ipſe tantummodo nunc vereor , ne nimium languide , ne dicam jejune de SA-*

PIEN-

PIENTISSIMO CLEMENTE dixerim, quem inter paucos Roma tulit majestate sua dignum, quique dum inter homines esset, honestatem undique perfectam, & absolutam cum imperandi arte penitus novit, & copulavit; ab eo ut unum id abesse putem, quo veteres Heroas provocet, longa nimirum annorum serie tumulari, dein Clarissimos nancisci Viros, qui eum serae Posteritati commendent; primum dies efficiet, alterum qui studiose praestet, dum hominum genus erit, fortasse non deerit. Siquidem erunt posthac Summi Viri, qui pictores aemulati, quae a me propere, crasseque adumbrata sunt, felicius curatiusque expoliant,

liant, & absolvant. Oro igitur te, atque obsecro, PRINCEPS EMINENTISSIME, *ut non tam, quae a me Amplissimo Nomini tuo in tenuissimi muneris speciem offeruntur, quam rei gratiam, obsequium, memorem gratumque animum accipias. Me vero in tam aequam, & honestam officiorum partem vocatum ea, qua soles, benignitate complectere; simul & tuere precor contra eorum impetum, qui etsi scribendi omnino inscii, in culpandis tamen aliorum scriptis praefidentes nimis, atque inurbani videri solent. Caeterum id a te demum peto,* CARDINALIS AMPLISSIME, *vel potius precibus omnibus oro, & obtestor,*

ut

ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic etiam cogitationi, ut me in tuis demississimis famulis, infimum quidem viribus, sed non animo esse subinde memineris. Interim in genua provolutus, omni quo par est, obsequio, Sacram Purpuram exosculor, Deo supplicans, ut te communi Ecclesiae bono diu servet incolumem.

LMUM diem hunc, nimiumque felicem dixerim, ſi ubi PONTIFICIS OPT. MAX. laudes audituri confertim huc conveniſtis, Vobis non una mecum in tanti Herois jactura, communique Eccleſiae vice dolendum eſſet; nec honorario iſthoc excitato tumulo, magnificum inter, feralemque hunc ornatum, luctiferas faces, lacrymas inter, & ſuſpiria, exacerbatis prae dolore animis, CLEMENTIS XII., heu, jam erepti, ejuſque rerum praeſtantiſſimarum commemoratione omnium aures circumſonarent. Sed quoniam Arbitro vitae, mortiſque Deo ſic viſum, qui omnia conſultiſſime moderatur, & unius CLEMENTIS nomen immortalem ſibi gloriam, immortale decus paravit; confido fore, ut eximiae ejus virtutes non luctui modo, dolorique omnium, quotquot hic adeſtis, lenimento eſſe queant; ſed unuſquiſque etiam Veſtrum earum acquirendarum ſpe, potien-

darumque voluptate incendatur. Profecto eo allato nuntio, quo nil funestius umquam accidit, aut calamitosius, summus repente moeror Universos invasit, nec tam unanimi nisu, tam ardenti omnium studio aliorum funus ullum, quam CLEMENTIS celebratum umquam fuit; quod quidem Spectatissimis hisce, Deoque Sacris Virginibus potissimum debetur, quae, quanto apparatu licuit, eoque ferme amplissimo, uti cernitis, tanto Pontifici justa persolvi curarunt. Equidem sat scio, gravissimum me subire onus, & ejusmodi, quod sustinere vix possim; quandoquidem dicendum mihi est de Viro, cujus eximia fuit pietas in Deum, probitas erga seipsum, Caritas, atque animi magnitudo erga alios; dicendum de Principe, cujus egregiae rarissimaeque dotes ingenitam animi celsitudinem spirant, & ostendunt; postremo dicendum de Pontifice, cujus Dignitas inter homines supra humanum fastigium evehitur, & praeclara item facinora disertissimos quosque defatigare possent. Utinam, ne tot tantarumque rerum laudes minuerentur, aliis plerisque id munus injunctum, quorum oratio expressior esset, & illustrior, quique facilitate styli, beataque illa copia praediti allicerent vestras aures, ac demulcerent; nec mihi, qui tenuitatem meam neque dissimulo, quin libentissime prae me fero, honor hic eximius, & prope singularis delatus esset: Adeone mihi sapere videar, ut quamplurimis in dicendo concedere recusem? verumtamen an continere me, ac silere debuissem? an quidquam est, quod tanti Pontificis caussa non debeam? cuique numquam omnino rependam, quantum maxi-

ma

ma ejus in me, non dico beneficia, ſed merita poſtulant; ut omnino religioni duxiſſem, ſi occaſionem hanc elabi paſſus, laborem hunc detrectaſſem. Et quamquam cogitem, me apud Vos dicere, Viros nempe praeſtantiſſimos; quorum certe non tam frequentiam vereor, quam judicia pertimeſco, quae de ingeniorum foetibus graviſſima exercetis; Hoc namque anteactis temporibus fortunate noſtra praeſtat aetas, qua profligatis tenebris, clariſſimaque illata luce non modo de Scriptoribus rectius judicatur, ſed rerum natura, ſcientiarumque vis, & infirmitas curatiſſime penſitantur: Illud tamen mihi dicturo animos mirifice addidit, quod frequentia hac, & benignitate veſtra factum, ut ſingulare hoc in me & amoris, & judicii teſtimonium agnoſcerem. Interea jam vos tacite a me exſpectare intelligo, ut rem ipſam aggrediar; quo certe nihil mihi poteſt eſſe jucundius; ſiquidem mihi gerendus mos eſt vobis, qui nemini umquam magis, quam mihi, & antehac primum, & nunc denuo tam benigne, tam attente adeſſe videmini. Et quidem haeret animus, quo curſum dirigam, unde potiſſimum exordiar; Quidnam primum, Auditores, quid poſtremum, quid maximum ex ejus laudibus commemorem? quid ſine graviſſimo piaculo praetermittam? Exordiar ne ab Inclyta Urbe, in qua e ſinu Matris auſpicato in hanc lucem editus eſt? Florentia, inquam, quae Urbs eſt Italiae nobiliſſima, & antiquiſſima, locuples divitiis, optimis legibus conſtituta, in qua ſitu, magnitudine, aedificiis, picturis, & ſignis, ſi Neapolim, Reginamque Urbium Romam excipias, natura cum arte ita certavit,

 tavit,

tavit, ut una inter omnes pulcritudine sua oculos magis, quam aures admiratione perfundat. His accedit aeris coelique temperies, & quod caput est, Ingeniorum, Disciplinarumque omnium cultus, ut omnino deesse putem, quod in omni Literarum genere Florentia non tulit: Felicissimam sane Urbem, quae etsi plurimis, optimisque Ecclesiae Pastoribus merito exultas laetabunda, cum novis, tum veteribus; parem certe ortu CLEMENTIS, ac caeterorum gloriam splendoremque assecuta es: Nam qui nuperrime Clarissimae Genti tuae additus est, cum Etruscis Pontificibus, Medicaeis imprimis, CLEMENTEM nostrum committere non dubitem. Initium ne faciam ab ejus Majoribus, quorum sanguinis nobilitas principes Italiae Familias vetusta, proximaque cognatione contingit? Rinuccinam, Altovitam, Guadagniam, Strozziam, Aquavivam, alias. Corsina namque Gens Amplissima semper habita est, & vetustissima, Clarissimorum Virorum semper propago; quorum grandia, & praeclara facinora quid enarrem? quum Florentiae multis ab hinc seculis monumenta aviti splendoris adhuc exstent. An quemquam esse putem, quem lateant Americus, & Octavius Archiepiscopi Florentinus, & Tharsensis? Eminentissimi S. R. E. Cardinales Petrus, & Nereus omni doctrina, & virtute ornatissimi? digni profecto, qui nullo non praeconio celebrentur. Fratris praeterea, sororisque Filii, Purpuratorum Par Nobilissimum, Corsinus, & Guadagnus, quorum praecipua laus est, quod maximam apud omnes sapientiae, & praestantis animi opinionem consecuti sint;

eo-

eorumque nomen propter egregia facta, singularemque justitiam excipiet, & tuebitur immortalitas. An quisquam est, qui non intelligat, quanti sit apud omnes, quo sit loco, qua gratia, qua auctoritate valeat apud SERENISSIMUM REGEM nostrum CAROLUM Nominatissimus, & Excellentissimus Princeps Corsinus, Fratris item Filius, qui omnes Reipublicae partes optime tenens, apud Siculos INVICTISSIMI REGIS nostri maxima cum laude vices gerit, ea fide, atque prudentia, ut in illius Regni administratione tantum illi omnes tribuant, quantum antea fortasse nemini. Praetereo caeteros Consanguineos, & Affines non modo stemmate, & praecipuis Dignitatum honoribus Insignes; sed etiam morum suavitate Conspicuos: Fulgentissimae tamen Sanctitatis Virum non praetermittam, S.ANDREAM CORSINUM, Episcopum Faesulanum, omnium seculorum memoria dignissimum, qui sui Generis antiquitatem maxime prodit; quique certe quatuor ab hinc seculis Corsinae Familiae gloria fuit, Patriaeque rarissimum ornamentum. Tu vero, CLEMENS OPTIME, etsi Atavorum semper fueris splendorem, virtutemque aemulatus; tamen isthaec si cum iis, quae tua omnino sunt, & propria copulentur, adeo singularem Gentis tuae Claritatem supergressus es, ut ad majora quaeque, atque ad Imperium natus ipse, factusque videaris, & Sacerdotia, Dignitates, Feuda, Imagines, Titulos, Elogia magnifica, uno Pontificatus fastigio sis complexus. Atenim quoniam vera laus in una virtute posita est, haec hactenus delibasse sufficiat, quae quidem HEROS noster

ſter contemſit ſemper, numquam extulit; proindeque ſatius fuerit ea perſequi, quantum licet, quae officia humanitatis injungunt. Jamtum enim primordia ejus pueritiae, & progreſſus, qualis eſſet futurus, innuerunt; & quam in eo bene morata puerilis aetas, tam ſapiens, ac pius adolevit. Verumenimvero quis ejus virtutes, ſpiritum, vivacitatemque naturae, moreſque ſuaviſſimos enarret, atque deſcribat? In ejus vultu ingenua quaedam hilaritas habitat, ſermones pietatis ſynceriſſimae ſunt indices: & quamquam annis & uſu augetur prudentia, creſcit etiam ac veluti grandeſcit animus, in tenella adhuc aetate maturi verendique Senis laudes meretur. Deum immortalem! quam non ſpem de ſe concitavit adhuc adoleſcens? quod in eo pietatis genus, quae verborum honeſtas, quam religioſa prorſus indoles? Non eum umquam otium, non aequalium nugae, non blanditiae delectarunt. Adultus vero ſedula Parentum diligentia inſtitutus quo acumine fuit, quam liberalis, quam feſtivus! quantae induſtriae in excolendis literis, quanti laboris, quam ſubacti judicii! cujus ſpecimina dedit Florentiae adhuc degens, quum in Academias pleraſque illuſtriores cooptatus eſt, puta Florentinam, Apathiſtarum, imprimis eam cui vulgo factum a furfure nomen, ſublime illud Etruſcae Linguae Tribunal. Ubi vero Romam ſe contulit, quae certe una maxime omnium tanti Viri excelſo animo par Theatrum eſſe poterat, quidquid aggreditur, exitum felicem habere ſolet ita, ut poſt varios Dignitatum honores diu Pontificio AErario praefectus eſt; quo munere poſt ade-

adeptam etiam Purpuram nonnisi longo post tempore se abdicavit; adeo rem feliciter semper gessit, adeo Justitiae partes explevit. Deinde quum nulla sit laus boni Viri, cujus in rebus omnibus Caritas non eluceat, praeclaris conatibus, ausisque numquam excidit: Quemadmodum enim in irriguo horto, feracive pomario ii tantum flores, aut fructus, olfactu nempe & aspectu flagrantiores, aut suaviores ad decerpendum nos alliciunt; sic quamquam usu, ac specie commendabiles sint virtutes omnes, Mansuetudo, Continentia, animi Demissio, aliaeque hujusmodi, tamen inter cunctas venustate sua tamquam Regina una nitet Caritas: Sic porro CLEMENS natura ad largiendum pronus, neque ex eorum numero, qui una utilitatis simbella amorem, odium, fidem, caeterosque animi motus metiri solent, despicatissimos eos omnes ratus, qui nemini umquam adjumento esse solent. Quamobrem ut caeteram aedium suarum Amplitudinem taceam, etiam tum quum Praesulatum gereret, bibliothecam instructissimam comparavit; mox vero quo reconditissimae antiquariae Supellectilis studio tenebatur, in Vaticanum Senatum adlectus, rarissimos codices, librosque non in aedis suae ornamentum, & cultum parietum, sed literarum, erudiendaeque juventutis cupidine conquisivit. Et quoniam ut imperito Viro nihil durius, ita literis mollescunt hominum pectora, eamobrem semper idem erga omnes, majores, aequales, inferiores diligit. Quid namque ejus familiaritate dulcius? moribus quam affabilis, verbis quam comis, ut non satis urbanus, aut eruditus is haberetur,

retur,

retur, cui Corsinae Aedes essent incognitae. In iis quippe interdiu, noctuque conventus habebatur doctissimorum Virorum; Conveniebant autem praeter eos nobiles, ingenuique Juvenes complures: Delectissimi iccirco semper viri omnes, qui ei fuerunt a consiliis, a secretis, a gravioribus studiis; atque hoc pacto quemadmodum plerosque vicit splendore vitae, sic probatiores, atque honestiores morum suavitate superavit: & quamquam homines diu non constent, summa tamen universæ ejus vitae, singularumque actionum fuit aequalitas; eximia moderatio, quam in maxima praesertim Dignitate servavit, cujus in incredibili semper ridentis fortunae cursu nullum umquam verbum, aut durius, aut asperius auditum est. Adhaec quoniam altera virtus alteram sustinet, amiceque conjurant, mira in eo aequanimitas, quum devexa jam aetate, podagra laboraret, sive ea consisteret, sive increscceret, ne dum in pedibus, sed manibus etiam, genibus, & universis artubus adeo afflictabatur, ut singulis momentis, centenis mortibus enecaretur: Ipse tamen cruciatus omnes, caecitatem imprimis, gratias identidem Deo agens pro hebetata sibi oculorum acie, semper aequo, patientique animo passus est. Scilicet is nobiliorum rerum luce perfusus fortiter oculorum orbitatem sustinuit, morbi ingravescentis molestias tulit; demum & perquam pie se ad vitae exitum comparavit. Adeo exploratum est, Auditores, quam maxime intersit, ut juventus mature instituatur, Claro praesertim nati Genere: Literae enim iis supra caeteros jucunditatem afferunt, ornatum adjungunt, gloriam, splendoremque

remque augent. Omnibus enim in aetatis flore cita adhibenda eſt medicina, Nobilibus praeſertim; quum Virtus vera ſit nobilitas, tum quod Nobiles caeteris ſint exemplo, & ſaepiſſime ad Rempublicam admittuntur, graviſſimo ſi inertes, malive ſint, humani Generis detrimento. Haec certe ſunt, quibus CLEMENS ad Cardinalatus apicem evaſit: Ipſi ſiquidem per virtutes ſemper ad Honores tutum fuit iter, aditumque etiam ſibi patefecit ad Summam Dignitatem; atque adeo habetis jam, quod Chriſtianae virtutis Cultores imitemini; Deinceps, ut erat propoſitum, abunde etiam ſuppetunt, quae maximis Principibus exemplo eſſe poſſint. Et quidem magna eum praeceſſerat fama, major inventus eſt; Debebat is majora aggredi, nec in parvis conſiſtere, non ſecus ac ſi magnum lumen parvam domum illuſtret: Verumtamen videte, quaeſo, moderationem CLEMENTIS; etſi Augusti eum Patres non inconſultis calculis, nec niſi caeleſti afflatu Numinis Pontificem ſalutare conſtituant, repugnans tandem ipſe Chriſtianis Sacris praeficitur; ſcilicet ne Divinae Ordinationi reſiſteret, ceſſit tandem, non abnuit, non Principatus pondere fractus eſt, qui quidem quanto praeſtantior, quod curandis etiam animis praeſit, tanto difficilior eſt, atque laborioſior, O excelſi animi fortitudinem! Enimvero Clemens ſimul atque Imperium nactus eſt, quid habuit non eximium, non rarum, quid non cum Optimis quibuſque Principibus conferendum? Verba in eo nonniſi culta, gravia, pronunciatio elegans, & venuſta, ſententiis magni ponderis uti ſolitus, felix firma-

que memoria, & quod mirum, alter veluti Gratianus Augustus, ut est apud Ausonium, *Nemo magis quam ipse, aut dicenda prudentius cogitavit, aut consultius cogitata disposuit, aut disposita maturius expedivit*. Atenimvero, Auditores, animus in CLEMENTE quam erectus, quam excelsus; qui quidem munificentia, & liberalitate maxime cernitur; quarum monumenta accipite jam, quae ubique memorantur: Ravennam adversus exundantes amnes, immite Caelum, morbidum aerem custodivit; In reliqua vero Ditione Pontificia quot vias publicas stravit? quot aquaeductus, aut pontes instauravit? quot annuos census constituit? quot publicas aedes, Templa, Romae praesertim, Xenodochia, Valetudinaria, Paedotrophia, Monasteria paravit, refecit, ornavit? Testes tantum appello Ariminenses Cives, apud quos multis aureorum millibus Urbanam Arcem vetustate fatiscentem munivit, ut liberalitatis eximiae ejus memor Populus Senatusque Ariminensis, ne quid gloriae tam OPTIMI PONTIFICIS deesset, marmoream ei statuam in Foro decreverunt. Testem appello Anconam Urbem totius Piceni celeberrimam: Haec enim portum quum habuerit facilem admodum, & sinuosum; quod insigne fuerat opus Trajani Caesaris, tamen longo jam aevo obstructum atque praeclusum Heros noster magnis sumtibus effodit, & aperuit, ut onerariis navibus non Ditionis modo Pontificiae, sed universae etiam Italiae commodo tutius, liberiusque patesceret. Postremo loco Vos appello, Quirites, quibus ejus memoria jucundissima semper erit, qui velut alter

aevi

aevi noſtri Sixtus Urbem illuſtri ornatu, omnique aedificiorum genere cumulavit; ne quid etiam de Sumtuum immenſitate dicam, quibus labentem Conſtantini Arcum reparavit, Templique Conſtantiniani Frontem excitavit, quae tam magnificae Baſilicae reſponderet. Capitolium vero, quod jam olim nobiles Statuae plures, & vetera marmora exornabant, magno numero novis ejuſmodi, rariſque undique conquiſitis, ſplendore Urbis plurimum aucto, Advenarum admiratione locupletavit. Quo factum eſt, ut Roma merito nunc ſui ipſius aemula ut cum maxime celebretur, quam jam tum *Regum Urbem* Cineas appellavit, alii *Orbis Caput, Terrarum, Gentiumque Deam*, alii *Urbium Principem, Rerum Dominam, Reginamque Pulcherrimam* nominarunt. Sed quoniam Principis proprium hoc eſſe ſtatuo, aeſtimare, ac perpendere, quae Populorum ſalutem libertatemque reſpiciunt; Quod nulli vis infertur, nihil cuipiam eripitur, quid cauſſae eſt? Juſtitiae in eo ſtudium; quod attritae expenſis familiae reparentur, quid cauſſae eſt? Caritatis ſtudium; quod de ignotis etiam & non petentibus benemeretur, quid cauſſae eſt? Beneficentiae ſtudium; quod nec ab ullis ſumtibus ardua quaeque incoepta abſterrent umquam aut retardant, quid cauſſae eſt? Munificentiae ſtudium. Abſolutiſſimum certe Principem, qui primus legibus pares, qui ſubditos ita regis, ut non te, ſed tui cauſſa metuant; ſemper prono erga Nobiles favore, effuſa erga pauperes indulgentia, & quae peculiaris magnorum Principum laus eſt, Cives etſi dignitate diſpares, aequales reddis; Tu Sontium Domitor,

tu bonorum Perfugium, tu Legum Custos, tu Artium Parens, Tu Virorum Aestimator, quique demum nihil meditaris mortale, sed omnia immortalia; Tua potentia, largitionibus, auctoritate literae, bonaeque artes, quae pene jacuerant, spiritum sanguinemque resumunt. Quam probati Familiares tui, quam spectati, quibus nihil sanctius, nihil religiosius Roma vidit umquam. In tua Aula non impetus, non affectus, non commendatio dominatur, nihil inconsiderate fit, nihil praepostere, nec nisi uni rationi, & consilio locus relinquitur, & auctoritas; non extolluntur immeriti, non ditantur inertes, docti, cordatique Viri honestantur; nihil aggrederis sine discrimine; In consiliis capiundis tibi prudentissimos Viros adsciscis; & qui ubique locorum, ac temporum esse nequis, oculos complures, manus, & pedes tibi comparasti, nempe Optimos Consiliarios, & Magistratus. Quae quum ita se habeant, PRINCEPS SAPIENTISSIME, num erit quispiam, cui ipse in exemplum fortitudinis, munificentiae, justitiae, Religionis natus esse non videaris? ubi omnia tibi propia isthaec, & peculiaria fuisse quis neget? quandoquidem verus Princeps merito dicitur quisquis non imperium modo tenet, sed & qui eo recte, sapienterque uti noverit. Quae sane Principis laudes cum Pontificiis, quibus enituit, conferri nullo modo possunt; quarum Dignitati mores, non Dignitas moribus fidem adstruit, reverentiamque conciliat. Et quidem quantus est, Deus bone, Maximi Pontificatus apex, quam ineffabilis! Hic nationes omnes in sui admirationem rapit, huic quidquid est Fidelium,

ubi-

ubique submittitur, per hunc Unitas Ecclesiae retinetur, ad hunc utriusque Orbis vota concurrunt, ab ejus responsis & oraculis omnes Catholici, Episcopi, Reges, & Imperatores pendent, ab eo consilia in judiciis, in ambiguis solatia petunt universi. Hunc *Cacumen & Verticem humani Generis* Petrus Damiani, *Fastigium Dignitatis, & Honoris Celsitudinem* Bernardus, *Religionis nostrae fontem* Studita, *Maximum Fidei Propugnaculum* Damascenus, *Portum tutissimum Catholicae Communionis* Hieronymus appellavit. De Pontifice vero quid ipse dicam? an cum Arnobio *Episcopum Episcoporum* appellem? an cum Cyrillo *Caeli Clavigerum*? an cum Fulgentio *Curatorem Vicarium Ovium Christi*? an Constantini demum, & Hieronymi verbis utar, qui *Summum Sacerdotem, & Hierarcham* nominarunt? paucis expediam; ejus Ecclesiae Pontifex hic est, quae Mater, & Caput est omnium Ecclesiarum, quae inter Antistites suae Sedis triginta Fidei Athletas ostentat, qui ob Christiani nominis confessionem Pontificatum suum glorioso Martyrio decorarunt; & duo supra septuaginta, qui insigni sanctimonia, & caelestibus miraculis Christianam Religionem illustrarunt; quin etiam, quod miremini, Universalis Ecclesiae Moderator hic est, ejus inquam Ecclesiae, quam Prophetae, quam Apostoli honorificis adeo titulis exornarunt, eam ubique appellantes, *Civitatem Sanctam, Fructiferam Vineam, Montem Excelsum, Directam Viam, Columbam Unicam, Sponsam, & Corpus Christi*. Haec igitur Dignitas maxima in terris est, in altissimo, ornatissimoque gradu locata, sed maxima item sunt ejus munera,

plu-

plures curae, solicitudines multae. Et sane CLEMENTEM ab initio Ecclesiae commodum spectasse exitus declaravit, ubi caetera omnia parum curans, regendi potius, quam fruendi Pontificatus studio exardescere visus est. Nam nemo, opinor, erit, PONTIFEX OPTIME, qui non cum caetera, tum vel summis laudibus efferat facilitatem illam tuam in audiendis, admittendisque omnibus, quorum interest tecum colloqui aut officii, aut negotii caussa: Praesto namque es non perdius modo, sed antelucanus etiam & pernox; nec minutissimae etiam plebis quisquilias aspernatus adeuntium desideria, aut libellos continenter excipere non dedignaris: Hinc tot clamores, tot praeconia, quibus etiam abjectissimi quique tibi plaudunt: Quandoquidem, Auditores, Pontificia ejus Caritas, cujus in omnes uberrimi fructus fuerunt, maxime eluxit erga Religiosos, Pauperes, Viduas, Orphanos, & literatos Viros, quibus saepe coactam a se pecuniam erogabat, cujus etiam jussu plus semel, ut Egenis opitularetur, plura aureorum millia in singulas Paroecias distributa sunt. Eamobrem sunt qui aegrotant, affligantur, in calamitate versantur, omnes ad eum accedant, si quid velint, ipse omnes complectitur, qui nullis non diebus adiri potest, neminem, cujus aequa sit, & honesta postulatio, quique obvolutus genibus ad ejus se pedes proripit, a se vacuum, tristemque dimittit; plebejos sibi multo gratiores advenire testatus, quam si magni fuissent Principes. Illud vero liberalissimum fuit, quod suprema etiam voluntate jusserit, ut quae pecunia, se e vivis erepto, superesset, ea

clan-

clanculum pio illustrique operi impenderetur; quod continuo curatum est; rem certe tanto Pontifice dignissimam! Jamvero quale in eo consilium fuerit, & quantam inde tulerit laudem videamus. Tabulam, quae expressam ejus imaginem refert, inspicite, & ex oris majestate coniicietis vim mentis, atque Consilii; scilicet erecti vividique ingenii dotes in eo vitalis ingenitique caloris defectu non restinguuntur: Ipse enim veteri communique adagio fidem detrahit, quo monemur, *senectam haud pulcram esse*; cani namque in eo non modo venustatem non minuunt, sed cumulate potius augent, atque confirmant. Arduis gerendis negotiis par & idoneus, in omnibus qua industria, qua dexteritate se gessit? CLEMENTIS enim Sapientia non semel quae Magnos inter Principes insperata dudum, implexaque videbantur, repente raro felicitatis exemplo composita adeo sunt, nihil ut adversum timere, nihil contra voluntatem, omnia secunda ex animi sententia sperare liceat; quibus finitima sunt, quae gessit erga SERENISSIMUM REGEM nostrum CAROLUM, quo quum nemo fuerit in Matrem suam Sanctam Romanam Ecclesiam aut praestantioris animi, aut majoris erga Pontificem reverentiae, eamobrem, favente Numine, in cujus manu sunt omnia, CLEMENS MAXIMUS pro paterno, quo numquam non flagravit erga tantum PRINCIPEM studio, Neapolitanorum Imperium, Dignitatemque Regii Honoris agnovit, atque Apostolica Auctoritate firmavit. O felicem adeo, fortunatamque nostram Urbem, quod iterum a CAROLO I. Andegavensium Duce,

ce, aliquot post seculis CAROLUS noster Francorum Regum Germen hic florescat, MAGNI PROAVI praeclara soboles, Heroum Genus, Regum Ornamentum, naturaeque Miraculum. Illud vero in maxima felicitatis parte putem, quod optatissimus ille dies advenerit, quo nuper MARIA AMALIA SERENISSIMA REGINA nostra, GENEROSISSIMO gravata PIGNORE incredibili nos laetitia cumulavit; de quo plane augurari libet, dignissimum illud fore faustissimo hoc Connubio, cujus omnino Deus Opt. Max. auctor fuit, ut absolutam PRINCIPUM ideam nobis ostenderet, quos morum, & virtutum similitudo conjugavit. Neque vero CLEMENS minor Religionis, quam sapientiae laude fuit. Quanta in eo sinceritas animi, quanta innocentia, quae quidem in Pontifice candore vestis optime demonstratur; quemadmodum eo etiam colore, uti notavit Gregorius Nazianzenus, *Angelorum, qui humana forma depinguntur, naturalis puritas designatur*. Ille siquidem Pontifex vere Maximus, cujus majestatem, non tam Vestes, & Tiarae, quam mores, virtutesque nobilitant. At CLEMENTI caeterae Pontificiae dotes non defuerunt, ut iis supra veri fidem munitus, atque instructus, nullo non praeconio major videretur. Optimos quosque Decessores ipse spectavit, haec proposita ipsi semper exempla fuerunt. Profecto tantarum rerum commemoratione cor exsilit, liquescit animus. Summum in eo erga Templorum nitorem, Sanctorumque cultum studium, quod quum ubique, Romae praesertim plurima, tum illud declarat maxime, Sacellum nempe ab eo ele-

gan-

gantissimo opere, nec sine magno impendio S. ANDREAE CORSINO, Gentili suo augustissime erectum in Laterana Basilica, quem ut pie semper coluerat, sic ad eum pie colendum exemplo suo omnes magis magisque confirmavit: Decoram namque & eximiam ejus Sacelli constructionem, marmorum delectum, vivas tabulas, spirantia simulacra, auri, argentique copiam quae aetas non mirabitur? quae quidem semper nomini ejus erunt ornamento, ipsique immortali gloriae cedent, ejus semper & pietatis, & memoriae testes futuri. Quid porro jam dicturi estis, Auditores, si cogitetis plura nummum millia, quos excitandae suffecit Bibliothecae Fratrum Minorum Arae Caeli? magnam pecuniarum vim collatam edendis ingentibus, & celebratis operibus *Origenis*, *Hieronymi*, *Ephrem Syri*, Annalium denique Seraphici Ordinis *P. VVaddingi*? quae talia certe sunt, ut pene adjungi iis fides nulla videatur: nimirum quantum temporis, quantum laboris, quantum impensae opus fuerunt tantis operibus? adderem hic praeterea hujusmodi non pauca, nisi me brevitatis studium moneret. Vigilantia vero eum, & solicitudo omnium Ecclesiarum adeo exercuit, ut pluris ab eo una Legum Canonumque Majestas, quam quorumcumque aucta nominibus Dignitas, atque Claritas fieret. Apostolica semper libertate, & constantia usus in iis, quae Ecclesiae curam respiciunt: Nam quid modo recenseam instaurandae Disciplinae laborem? quid emendandorum morum pervigilem curam? quid propagandae Religionis studium? Eo Regnante, ut Bernardi ad Eu-

genium verbis utar, *Plebes Clericis, Clerici Sacerdotibus, Sacerdotes Deo subjecti sunt, supra prava opera, & dogmata censura Ecclesiastica viget* : Adhaec apud Brutios Collegium ab eo etiam Italo-graecum, dato Antistite, constituitur, ut probe ejus gentis mores informarentur, neque rituum varietate schismata gliscerent: Denique Sanctis honos, cultusque decernitur, *Vincentio a Paullo, Francisco de Regis, Julianae Falconeriae, & Catharinae Fliscae*. Sed quo te PONTIFEX impulit Religionis ardor? angustum tibi videtur, Fidei incrementa Urbis moeniis, aut Italiae finibus includere; Praeclara enim te semper opera molitum noverunt Hispani, conscii fuerunt Galli, intellexerunt Germani, non denique te latet Orbem Terrarum universum. Nam non Abissini modo, Syri, Armeni, Copti, Thibetani, Melchitae, sed Acatholici etiam, Mahummedani, Seres, & dissitae Idololatrae Nationes, quorum feris moribus, immanique natura & commovemur, & perhorrescimus, abs te missis Sanctissimis Viris, qui *veritati testimonium perhiberent*, Sacros Ecclesiae ritus, aut Christiana dogmata induerunt. O fervorem Pontificii animi maxime praedicandum! Atqui pene me fugerat, quod priore fortasse loco dicendum erat: Scilicet quanti CLEMENS Urbem quoque nostram fecerit, testes nobis ipsi sumus: Neminem namque latet, inter tot tantaque benefacta, quibus optime, si quis umquam, de Urbe nostra meritus est, praecipuum illud, quod illustri erga nos beneficentia EMIN. JOSEPHUM CARD. SPINELLUM, jamtum apud omnes non minus vitae innocentia, quam doctri-

nae

nae laude, & Generis Amplitudine Clariſſimum in ſublimi noſtrae Matricis Eccleſiae Throno collocavit; nec quemquam moderandae praeſtantiſſimae huic Metropoli fortiorem, aut magis idoneum judicavit: Quod beneficium tanti omnes facimus, ut nemini plus quam CLEMENTI in omni vita ſimus debituri. Jamvero ne illud excidat, cujus exemplum nullum exſtat, aut rariſſimum, quis Veſtrum magnopere non mirabitur, Nobiliſſimae Virgines, quod CHRISTI in Terris Vicarius, Catholicaeque Eccleſiae Caput non alienum majeſtate ſua duxerit, ut quod antea Purpuratus ipſe ſuſceperat, patrocinium Collegii veſtri, totiuſque adeo Seraphici Ordinis retineret; neſcio majore ne animi moderatione, an amoris aeſtu, miranda certe utriuſque ſignificatione, qua CLEMENS dum vixit, ſemper ſibi placuit; quin eo nomine de ſe magnifice ſentiens teſtatum omnibus eſſe voluit, cor ſuum a Vobis nulla fortuna, faſtigio nullo avelli poſſe, ſuumque erga Vos amorem tantum fuiſſe, quantus potuit eſſe maximus; quandoquidem quis enumeret munera, beneficia, immunitates, privilegia, quibus CLEMENS Seraphicum Ordinem univerſum, cum primis vero Aſceterium hoc veſtrum peramanter honeſtavit? uſque adeo, ut Pontificio etiam Diplomate, quod profecto fidem omnem ſuperat, quam demiſſiſſime ſit faſſus, ſe aut nulli, aut Vobis Unis, veſtriſque precibus acceptas referre priſtinas vires, ſenectam firmam, vitam ſatis diuturnam, Supremi demum Pontificatus Amplitudinem: Quo vero promerita iſthaec perennarent, comitem ſibi aſcivit Romanae Purpurae

 ſplen-

ſplendorem TROJANUM CARDIN. AQUAVIVA, ut is extincti sui locum occuparet; cujus omnino tanta eſt animi celſitudo, atque praeſtantia, ut nihil ſit, quominus ſtudium in eo Dignitatis veſtrae, vel tuendae, vel etiam augendae ſummum non eſſe intelligatis. Quae quum ita ſint, Auditores ornatiſſimi, ecquid amplius poſtulatis? Agnoſcite jam in CLEMENTE praeclarum quoddam Pontificiarum Virtutum exemplar, quae certe meo, veſtroque ſilentio potius, quam praeconio ullo exornari poſſunt: Interea dandum quidem fuit tanto HEROI omnium noſtrum deſiderium, honor, & memoria, ſed moeror ablegandus, qui ſane nos minime decet: Scilicet quaecumque oriuntur, occaſum minantur, & Viro Principi cum plebejo, ſenectuti cum adoleſcentia communis eſt mors, & impendens: Deinde quum CLEMENS eo devenerit, ubi nullus eſt dolori locus, nihil noſtro dolore indiget, nec nobis quidquam moeſtitiae accidere ex eo debet, qui omni moerore, luctuque ſolutus eſt; cujus Verendum Caput jamnunc radianti ſtellarum luce redimitur, cuique certum jam eſſe in caeleſti Aula, & definitum locum pietas ſuadet. Eamobrem agite dum, quotquot atrum funus inſtaurandum curaſtis, procul faces abigite, planctus, gemitus amandentur; quin potius date roſas, lilia ſpargite, demum feralis haec pompa in feſtivam, laetamque vertatur. Quod ſi praeterea res Eccleſiae Gubernatore jam carent, ſatiſque intelligimus, quo ſtatu ſint, nimirum acerbiſſimo, aſpice quaeſo nos, CLEMENS MAXIME, aſpice ROMAM, ECCLESIAM aſpice; Te Duce, Te

Vin-

Vindice, opem a Deo bonorum omnium largitore imploramus, ut obscura nocte hac, qua eclipsim passi sumus, optatum jubar resplendeat. Vos iccirco demum alloquor, Vos etiam una mecum quam demisse compellat Illustris haec Sapientum hominum corona, EMINENTISSIMI PATRES, qui divino afflati Numine confestim in Conclave vos intulistis; Solertissimos, uti estis, in momentosa adeo re vos ostendite, illud modo nobis, atque adeo cunctis, qui Christiano nomine censentur concedite, deligite *Syncerum Ministrum*, *Fidelem Dispensatorem*, viduatae Ecclesiae Pastorem, CHRISTOQUE Primo, & Optimo Pontifice dignissimum deligite. Reliquum est, Auditores, ut quum omnia HEROS noster Hominis, Principis, Pontificis officia praestiterit, nemo sit vestrum inter haec adeo mira tam hebes, tam vecors, qui non ad honestatem incendatur, quem non rapiant tot exempla virtutum. Caeterum, quoad vixerimus, Deo Sacris Virginibus Amplissimi hujus Templi, vereque Regalis Asceterii quamquam referre ipsi pares gratias non possimus, habendae tamen semper erunt maximae. Quam enim debitam officiorum memoriam non quaesisset fortasse CLEMENS, hanc ipsae praestiterunt, & quo numquam non caeteris palmam praeripuisse videantur, hoc modo splendidissimo apparatu, funebrique laudatione CLEMENTI Tutelari suo, Parentique Optimo monumentum aere perennius excitarunt: Rem certe omnium admiratione dignissimam! etsi nec aliter fieri par erat ab iis, quas totius Urbis Avitae, Amplissimaeque Cognationes nobilitant, quarum

po-

potissima semper cura fuit, excelsissimus animus, invictaque remunerandi voluntas; quaeque Natalium veteri dignitate, fortunaque abjecta, ubi Seraphicae Familiae nomen professae, sacris hisce septis se abdiderunt, novam subinde, veramque nominis claritatem adeptae adeo sunt, ut in eas ab Inclyto praesertim tot Coenobitarum Patriarcha FRANCISCO omnis omnium virtutum, veraeque pietatis decor emanarit. Finem igitur faciam, & Coronidis loco mutuabor hic dumtaxat Curatissimi TACITI colores, ejusque penicillo utar, quo Socerum suum Julium Agricolam nitidissime depinxit; mihique potiori jure usurpare, mutato nomine, illius verba liceat. *QUIDQUID EX* CLEMENTE *AMAVIMUS, QUIDQUID MIRATI SUMUS, MANET, MANSURUMQUE EST IN ANIMIS HOMINUM, IN AETERNITATE TEMPORUM, IN FAMA RERUM: NAM MULTOS VETERUM VELUTI INGLORIOS, ET IGNOBILES OBLIVIO OBRUET*, CLEMENS *POSTERITATI NARRATUS, ET TRADITUS SUPERSTES ERIT*.